

Netwerk: Samen Sterk voor een steviger strategie

Naar oplossingen voor het mestprobleem

Ofwel samen inzicht krijgen in perspectieven van mestplaatsing

Michel de Haan en Jelle Zijlstra

Het netwerk 'Samen Sterk voor een steviger strategie' bestaat uit 11 melkveehouders (sommigen in combinatie met varkenshouderij), een loonwerker, een commerciële mesttransporteur/vergister, een medewerker van For Farmers, een accountant en een relatiebeheerder van de Rabobank. De mensen wonen in de gemeente Berkelland (Gelderland) en dan vooral geconcentreerd rond Borculo.

Het gemeenschappelijke probleem

Op de startbijeenkomst van het netwerk werd duidelijk dat het netwerk de mestwetgeving, die vanaf 1 januari 2006 is gaan gelden, als een behoorlijk probleem ervaart voor hen en de hele sector. Zeker over een aantal jaren, omdat de normen de komende jaren nog aangescherpt worden en omdat pas na verloop van tijd duidelijk zal worden wat de effecten van de lagere mesttoediening zijn op de bodemvruchtbaarheid. Bovendien is de (extra) mestafzetverplichting voor veel Nederlandse melkveebedrijven nieuw bij dit mestbeleid. Dat leidt tot extra kosten, waardoor het inkomen nog meer onder druk komt te staan. Daarom is het zinvol voor dit netwerk met melkveehouders, maar ook voor de rest van de Nederlandse melkveehouders, om manieren te vinden waarbij de kosten van het nieuwe mestbeleid met mestafzet zo laag mogelijk blijven.

Hierbij denkt het netwerk aan beperking van het mestoverschot op bedrijfsniveau, verantwoorde mestafzet (bijvoorbeeld bij akkerbouwers), mestvergisting en -verwerking en optimalisatie van het mestgebruik.

De deelnemende veehouders hebben uitgesproken aan het eind van 2006 tevreden te zijn als ze perspectief zien voor plaatsing van hun mest tegen acceptabele prijzen. De andere deelnemers van het netwerk zien hun rol in het netwerk vooral als meedenker en kennisleverancier, terwijl zij daarnaast de opgedane kennis kunnen toepassen binnen hun eigen werkgebieden en klantenkringen.

Het netwerk bestaat verder uit een aantal 'ervaren netwerkers', die inmiddels de methodieken vanuit het programma Netwerken in de Veehouderij kennen en weten welke inzet en ondersteuning zij vanuit Wageningen UR kunnen verwachten.

Voortvarend aan de slag

Tijdens de startbijeenkomst zijn een viertal groepen gevormd:

1. aanpak bij de bron: (stand van zaken op bedrijven in beeld brengen, beperken mestafzet);
2. perspectieven mestvergisting en verwerking (betere werking mest, kunstmest maken);
3. samenwerking akkerbouw (mest bij akkerbouwers plaatsen om kosten te drukken);
4. regionaal plaatsingsplan (is regionaal nog ruimte voor mestplaatsing?).

Algemeen: Het netwerk is vooral een 'lerend netwerk'. De individuele deelnemers denken veel van elkaar te leren en deze opgedane kennis vervolgens individueel toe te gaan passen op hun eigen bedrijf. Dit vraagt specifieke eisen van de begeleider van dit netwerk die vooral alert moet zijn op het creëren van goede en inspirerende leeromgevingen en het aanboren van de juiste kennisbronnen. Echter bij gebreken perspectief, zijn de deelnemers ook bereid om samen fysiek te ondernemen.

Netwerkanalyse: De rol van de begeleider(s) is vooral structurerend van aard. Vier groepen vormen, apart aan de slag, de groep helpen om conclusies te trekken en de volgende stap te maken. Zonder begeleiding zal de groep niet zelfstandig zo'n groot en complex onderwerp aanpakken.

Innovatiespiraal: het netwerk bevindt zich in de planvormingfase.

Coherentiecirkel: In de startbijeenkomst zijn al verschillende kwadranten doorlopen. Doordat men elkaar goed kende kon men heel snel van ruil naar uitdaging gaan. Het feit dat men tot werkafspraken en taakverdeling is gekomen betekent dat er sprake is van discipline, en bij de terugkoppeling zelfs kwadrant 4 (de dialoog). Door nieuwe expertise in te brengen in het vervolg kom je weer in de volgende kwadranten terecht. Het lijkt een mooi voorbeeld van een netwerk dat zich keurig in de vitale ruimte bevindt en als een klok de kwadranten doorloopt.

Innovatiespiraal: het ging om vier sporen bij dit netwerk. Spoor 1 (bedrijfsspecifieke excretie) beweegt wat tussen realisatie en inbedding in. Spoor 2 (mestverwerking) zit voor de veehouders in de fase van planvorming en komt mogelijk ook niet veel verder. De vergister/loonwerker zit in de fase van ontwikkeling en realisatie. Spoor 3 (samen met akkerbouw) zit in de fase van planvorming/ontwikkeling en blijft daar voorlopig.

In elke groep zit een netwerklid die geen veehouder is. Wel is steeds een veehouder woordvoerder van de groep.

De groepen zijn afzonderlijk van elkaar voortvarend aan de slag gegaan. Dit werkte goed. Immers in maart worden de bevindingen met de complete groep teruggekoppeld. De groepen hebben oriënterende berekeningen voor tarwe-mest-ruil gemaakt, zijn bij de mestvergister geweest, zijn met excretie gaan rekenen en hebben contact gehad met een 'gebiedscommissie'.

Hoge verwachting van mestvergisting

Bij de aanvang van het netwerk had een aantal mensen hoge verwachtingen van mestvergisting als oplossing voor het mestprobleem. Tijdens de bijeenkomst in maart werd hier al de betrekkelijkheid van ingezien. Want mestvergisting leidt niet tot minder mest, mestverwerken mogelijk wel. Over mestverwerken wilde de groep graag meer weten. Daartoe zijn voor de bijeenkomst in april een tweetal deskundigen over dit onderwerp uitgenodigd. Jaap Uenk en Victor van Wagenberg. De toelichting en discussie bleek boeiend. Duidelijk werd vooral dat mest verwerken tot kunstmestvervangers perspectiefvol voor de sector kan zijn, maar dat er op korte termijn weinig concrete mogelijkheden zijn om hiermee de mestproblemen te verminderen. Regelgeving rond eisen voor kunstmestvervangers, technische onhaalbaarheid en hoge kosten zijn op korte termijn belemmeringen voor perspectiefvolle mestverwerking. Een tegenvaller. Dus voor de komende jaren rekenen de veehouders op hoge mestafzetprijzen. Een enkeling heeft zich aangesloten bij het 'initiatief van Aalten' om vooraan te zitten bij het spoor van mestverwerking. Op langere termijn lijkt het spoor van mestverwerking namelijk wel kansen te bieden, zoveel is ook wel duidelijk geworden uit het overleg met de deskundigen.

Netwerkanalyse: Veehouders nemen initiatief en willen (hun) mestprobleem oplossen. Loonwerkers, vergister, mengvoerleverancier, Rabobank en accountant zijn extra betrokken geraakt, zij trekken samen met het netwerk op om ze als groep, maar ook individueel sterker te maken. Ze kunnen worden gezien als partners en schakels. Jaap Uenk en Victor van Wagenberg zijn tijdelijke partners en brengen kennis in (vooral leveranciers).

Coherentiecirkel: Er is een netwerk om op te bouwen, want er zit voldoende energie in om een onderwerp samen aan te pakken. Dit betekent dat er ook vitale ruimte is. Bovendien zijn de meeste rollen wel in het netwerk aanwezig (inspirator, nar, orde, strategie).

Coherentiecirkel: Sporen dreigen dood te lopen. Als interventie is kennis ingebracht. Het effect was meer duidelijkheid. De groep kon nu bewuster ervoor kiezen om hier juist geen prioriteit meer aan te geven. In plaats daarvan kiezen ze ervoor om een ander netwerk in het zuiden te ondersteunen en te helpen om de weg van digestaat naar kunstmest mogelijk te maken.

Innovatiespiraal: info van deskundigen laat zien dat we ook niet verder komen dan planvorming bij individuele veehouders.

Netwerk 'Samen Sterk voor een steviger strategie' ontmoet netwerk 'Graslandstudieclub Ruinerwold' tijdens gezamenlijke excursie over vanggewassen.

Sleutelen aan excretie perspectiefvol

Ondertussen heeft For Farmers met een drietal veehouders de 'Handreiking voor bedrijfsspecifieke excretie toegepast' (zie www.koeienenkansen.nl). De inschatting is dat alle drie de bedrijven een behoorlijk voordeel zullen hebben door te werken met de bedrijfsspecifieke excretie. "Dit kan zo € 5.000 schelen", was de uitkomst. Perspectiefvol dus. Andere veehouders worden hierdoor ook enthousiast. Ook de extensievere, die zien hiermee ruimte om mest aan te voeren. Maar het enthousiasme sloeg niet direct om in actie om de excretiewijzer toe te passen. Er blijven een aantal belemmeringen: "het is toch best veel werk", "pas aan het eind van het jaar weet je hoe het werkelijk is op je bedrijf". Na enige tijd hebben de meeste andere veehouders ook ondervonden dat werken met de bedrijfsspecifieke excretie mestafzet en dus kosten kan besparen. Een aanrader dus. Enkelens ontdekken dat meer mest is afgevoerd dan nodig was. De bedrijfsspecifieke excretie biedt meer perspectief dan verwacht. Om vertrouwd te raken met de bedrijfsspecifieke excretie houdt het netwerk in november 2006 een workshop over de bedrijfsspecifieke excretie.

Coherentiecirkel: Johan Temmink (For Farmers) neemt de rol als actieve informatieverstrekker over moeilijke mestmarkt en perspectief van specifieke excretie. Hij daagt de anderen daarmee uit tot discussie over eventuele aanpassingen/veranderingen op bedrijfsniveau (kwadrant 2).

Verrassend positief contact met akkerbouw

Vroeg in het voorjaar heeft het groepje 'samenwerking met akkerbouw' gerekend aan een constructie om mest te ruilen voor tarwe. Al snel werd hen duidelijk dat deze weg niet perspectiefvol was. Vervolgens wilde de groep in contact met akkerbouwers treden. Dat bleek niet eenvoudig. De akkerbouwers waarmee we via Wageningen UR-netwerken in contact probeerden te komen, waren druk met de voorjaarswerkzaamheden en namen een zeer afwachtende houding aan als het ging om mestaanvoer. Via contacten tussen loonwerkers kwam in de zomer toch een contact tot stand met een akkerbouwer. Enigszins gespannen gingen de veehouders in augustus naar de akkerbouwer in Drenthe. De spanning bleek al snel onnodig. Want de akkerbouwer was heel open en dacht constructief mee. Hij had immers ook belang bij een gegarandeerde aanvoer van mest. De akkerbouwer wil zonder meer een overeenkomst aangaan om voor 10 jaar mest in de grond te krijgen, zonder 'mestvergoeding'. De groep heeft kosten berekend voor de veehouders van ca. € 18,50 per kuub om de akkerbouwer voor tien jaar van mest te voorzien met de gewenste gehalten. Vooralsnog is de investeringsbereidheid binnen de groep nog laag. "Een tienjarige verplichting is wel erg lang en we verwachten en hopen dat de mestafvoerkosten over enkele jaren weer zullen dalen". Aanvankelijk was het beeld dat de acceptatie bij de akkerbouw laag was, maar deze blijkt er zeker wel te zijn. "Dus blijf contact houden", was de conclusie.

Innovatiespiraal: Het positieve contact met de akkerbouwer bracht dit initiatief een stapje verder naar de fase van ontwikkeling.

Netwerkanalyse: De akkerbouwer is vooral kennisleverancier, een tijdelijke partner voor informatie en keert later mogelijk terug als vaste partner.

In de regio valt niets te halen

In de gemeente Berkelland is een gebiedscommissie opgericht. Het netwerk onderhoudt nauwe banden met deze commissie. De gebiedscommissie gaat onder andere na wat de totale mestproductie in de regio is en hoeveel plaatsingsruimte er is. In het voorjaar is contact gezocht met de commissie, waarna ze melden niet eerder dan september resultaten te hebben.

Ondertussen geeft Jaap Uenk in april al een beeld van de nationale productie, plaatsingsruimte en krachtenveld.

Hier leert het netwerk van dat binnen afzienbare tijd niet alle mest in Nederland te plaatsen is. Met name de varkensmest zal moeilijk te plaatsen zijn. Waarbij bovendien al gerekend wordt met export van pluimveemest. In september rekent Johan Temmink (For Farmers) een vergelijkbaar beeld voor. Hiermee is het netwerk zich goed bewust van de problematiek op nationale schaal.

In oktober heeft de gebiedscommissie getallen aangeleverd. Hieruit blijkt dat in de gemeente Berkelland 330 kg N en 128 kg P₂O₅ per ha produceert. Dit betekent dat per saldo mest uit deze gemeente moet verdwijnen.

Met name de oude gemeenten Eibergen en Ruurlo hebben een hoge mineralenproductie per ha. Het netwerk trekt de conclusie dat in de regio niets te halen valt.

Maar is wel nieuwsgierig of er ruimte overblijft als 'slechts' alle varkensmest uit de regio verdwijnt.

Netwerkanalyse: Het netwerk heeft contact gezocht met de gebiedscommissie voor informatie (tijdelijke partner).

Coherentiecirkel: Uiteindelijk berust het netwerk in het feit dat (waarschijnlijk) niet veel valt te halen in de regio, zodat niet gezamenlijk gezocht wordt naar regionale plaatsingsruimte. De les hieruit is dat men tot het inzicht komt dat beter een andere route kan worden gekozen.

Veel geleerd, maar nog lang niet klaar

Het netwerk vindt dat het afgelopen jaar veel vragen zijn opgehelderd en inzicht in verschillende opties is verkregen. Samengevat blijkt mestvergisten tegen te vallen als oplossing voor het mestbeleid. Mestverwerking lijkt noodzakelijk om nationaal een oplossing te genereren voor het mestprobleem. Daarnaast onderkent het netwerk dat op bedrijfsniveau nog veel te halen is, want toepassen van de bedrijfsspecifieke excretie blijkt heel interessant. Het proces ging gepaard met vallen en opstaan. "Twee stappen vooruit, een achteruit", bracht een deelnemer het onder woorden. Dit had vooral te maken met de vele ideeën rond mestverwerking en mestafvoer die zijn onderzocht en, die bij nader inzien, toch niet haalbaar bleken vanwege hoge kosten, technische onhaalbaarheid en belemmerende regelgeving. Daarnaast heeft het netwerk ontdekt dat het zelf actief met de materie bezig zijn, tot veel kennis leidt ("hoe meer je leert, des te meer je wilt weten"). Ten slotte is het netwerk erover eens dat één jaar te kort is om hun 'mestprobleem' op te lossen. Er valt dus nog veel te leren.

Effectmonitor: het netwerk heeft meer inzicht in het mestprobleem, beleid en oplossingsrichtingen (inhoud). Verder kunnen ze vrij makkelijk verbindingen met anderen aangaan die verwant zijn aan de sector. Het netwerk is veel meer bewust geworden van de ernst van de problematiek, maar zeker ook dat ze met elkaar veel kennis en inzicht kunnen vergaren. Hier hebben alle netwerkdeelnemers een rol bij gespeeld.

De kennis is verworven via bedrijfsbezoeken, mogelijkheden om zelf uit te zoeken en het raadplegen van deskundigen.

Het netwerk draagt bij aan de duurzame veehouderij door hun (eigen) mestprobleem op te lossen en de sector hier inzicht in te geven. Maar daarnaast ook door hun steun aan initiatieven van anderen, zowel collega-veehouders als handel en industrie die werken aan oplossingen voor het mestprobleem.

Vergroting van de strategische ruimte van de deelnemers (individuele leereffecten), versterking van het netwerk door het aantrekken van belangrijke partners zoals de akkerbouwer, ontstaan van nieuwe kennisarrangementen doordat ze de weg naar Wageningen UR hebben weten te vinden.